

חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים (תיקון מס' 4 והוראת שעה – חרבות ברזל),

(תיקון מס' 2), התשפ"ה-2024

רקע

החל מהשבעה באוקטובר ועד היום, נתפסו בשטחה של מדינת ישראל וברצועת עזה אלפי פלסטינים תושבי רצועת עזה, שנכלאו בהתאם להוראות חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, התשס"ב-2002. על פי נתונים שמסרה המדינה במסגרת בג"ץ 1414/24 הוועד נגד עינויים נ' הכנסת, נמסר כי עד כה נעצרו מעל 4,000 פלסטינים תושבי רצועת עזה – רובם המכריע נעצרו בתחומי הרצועה עצמה במהלך המלחמה – וכי 1,900 מתוכם שוחררו בחזרה לרצועה. **על פי ההערכות, כיום מחזיקה ישראל כ-2,300 עצורים, מהם כ-1,400 בבתי הכלא של שירות בתי הסוהר והיתר במתקני מעצר צבאיים שהוקמו בבסיסים שדה תימן, עופר וענתות.**

השינוי בחוק

תיקון מספר 4 לחוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים עבר ב-18 לדצמבר 2023, כהוראת שעה לפרק זמן של ארבעה חודשים ולאחר מכן הוארך עד ליום ה-31 ביולי 2024. הוא כולל עיגון בחוק של תקנות שעת החירום, תוך הארכה נוספת של המועדים שנקבעו בתקנות שעת החירום (בחקיקה קודמת), כך שמשך הזמן עד שמפקד צבאי נדרש להוציא צו למעצרו של אדם שהוגדר לוחם בלתי חוקי יעמוד על 45 ימים (במקום 96 שעות/7 ימים בזמן חירום), משך הזמן עד לביקורת שיפוטית על צו זה יעמוד על 75 ימים (במקום 14 ימים), וזו תיעשה בדרך של היוועדות חזותית, גם כאשר הכלוא אינו מיוצג, ומשך מניעת המפגש של לב"ח עם עו"ד יעמוד על 75 ימים באישור הממונה לפי החוק, ועד תקופה מצטברת של 90 ימים באישור בימ"ש (במקום 10 ו-21, בהתאמה).

התיקון החדש לחוק, המכונה תיקון מס' 2, מקצר במעט את הזמנים, כפי שניתן לראות מטבלה מטה, וכן מציע לקבוע בחוק הסדר של "מבקר רשמי" בדומה להסדר המצוי בפקודת בתי הסוהר. **על אף קיצור מסוים של המועדים, החוק עדיין רחוק מאוד ממהסדר שאושר בבג"ץ בשנת 2008; והסדר המבקרים הרשמיים אינו מספק ולא יכול להחליף מבקרים שאינם עובדי מדינה – בראשם הצלב האדום ועורכי דין שאינם מטעם המדינה.**

ההליך	פרק הזמן בחוק המקורי	פרק הזמן לאחר תיקון 4	פרק הזמן המוצע בתיקון מס' 4 (תיקון מס' 2)
הוצאת צו מעצר	96 שעות/ 7 ימים בזמן חירום	30 ימים בהחלטת סרן ועד ל-45 ימים בהחלטת רס"ן	21 ימים בהחלטת סרן ועד 30 ימים בהחלטת רס"ן
ביקורת שיפוטית	14 ימים	75 ימים * בהיוועדות חזותית	45 ימים
מניעת מפגש עם עו"ד	10 ימים לפי הוראת הממונה / 21 יום באישור בימ"ש	75 ימים בהוראת הממונה / 90 יום באישור בימ"ש	45 ימים בהוראת הממונה / 70 יום באישור בית המשפט

ההשלכות בפועל

לפי דובר צה"ל, עצורים מעזה מוחזקים במתקני המעצר הצבאיים לתשאלו וסינון ראשוני של עצורים, עד להעברתם לשב"ס או עד לשחרורם בחזרה לרצועת עזה, כאשר "עצורים שנמצא כי לא היו מעורבים בפעילות טרור ואין הצדקה להמשך החזקתם, מוחזרים לרצועת עזה בהזדמנות הראשונה". **עד כה, 47% ממי שנעצרו ברצועת עזה שוחררו בחזרה – ומכאן שהמעצרים שמתבצעים בעזה כוללים פעמים רבות אנשים שאינם מעורבים בלחימה.**

משמעות הדבר היא שגם אנשים שאינם מעורבים בלחימה, יכולים להיות מוחזקים עד 30 יום ללא צו מעצר – כלומר ללא אסמכתא חוקית למעצרם; בלא יידוע של בני משפחותיהם על מקום הימצאם; וללא כל קשר לעולם החיצון, לרבות עו"ד ו/או נציגים של הצלב האדום.

תנאי הכליאה של מי שכלואים בישראל מכח החוק

היעדר ההגנות הפרוצדורליות לעצורים, חמור במיוחד על רקע הנתונים והעדויות של כלואים ששוחררו לעזה שופכים אור על שורה של הפרות אשר עלולות כדי סיכון ממשי לחייהם של הכלואים:

א. עדויות של כלואים אשר שוחררו לעזה ופורסמו בתקשורת הישראלית והבינלאומית, כמו גם "מקור" של עיתון הארץ, מלמדים על כליאה בתנאים בלתי אנושיים אשר עולים כדי עינויים: **במחנה שדה תימן, כלואים מוחזקים במכלאות פתוחות תחת כיפת השמיים, בקור הקיצוני של חודשי החורף במדבר; הם מוחזרים כל העת, במשך ימים עד שבועות, כשעיניהם מכוסות וידיהם אזוקות באזיקוני פלסטיק, במצב של כריעה על הברכיים משך 20 שעות ביממה ישנים על מזרנים דקים ומתכסים בשמיכות דקות בלבד, ללא אמצעי חימום או צינון נוספים. כמו כן חלק מהפציעות של הכלואים מזדהמות, ואילו אנשים חולים ופצועים מקבלים טיפול רפואי מינימלי ביותר.** על פי עדויות, במחנות הצבא האחרים עצורים מוחזקים במבנים טרומיים, כשידיהם אזוקות בכל שעות היום.

ב. הכלואים נתונים לענישה מצידם של חיילים במתקן הכליאה, בדמות אלימות פיזית, מניעת אוכל והשמה בתנחות מכאיבות – איזוק לגדר, קשירה לגדר כאשר ידיהם מורמות מעל הראש ועוד בנוסף לכך, כלואים נתונים לאלימות ולאיומים מצידם של חוקרים במהלך החקירות.

ג. הן לפי העדויות והן לפי הודעות דובר צה"ל ופרסומים, **בשדה תימן היו מקרי מוות של כלואים. צה"ל מנהל חקירות על מותם של 36 עצורים בשדה תימן.** כיון שאין אסמכתא פומבית למעצרם של אנשים בשדה תימן עד 45 יום ממעצרם (בתיקון זה מוצע קיצור פרק הזמן ל-30 יום), קיים חשש כבד כי אנשים שנעצרו בעזה ונפטרו בעודם במתקן, ייעלמו בלא זכר, דבר היכול לעלות כדי "העלמה כפויה", שהיא פשע מלחמה על פי כללי המשפט הבינלאומי.

ד. מנתונים שאספו ארגוני זכויות אדם לגבי המצב בבתי הכלא הבטחוניים, באגפים בהם מוחזקים עצורים מהגדה המערבית, מעלה כי **מאז השבעה באוקטובר, בבתי הכלא מופעלת אלימות קשה מאוד של סוהרים כלפי עצירים פלסטינים מהגדה המערבית, אלימות מינית והטרדות מיניות, השפלות ואיומים. לדיווחים אלה מתווספת העובדה כי עד כה נפטרו בבתי הכלא כ-14 פלסטינים – מספר חסר תקדים.** בנוסף, הצהרות השר לבטחון לאומי איתמר בן גביר, כי עצורי חמאס יוחזקו בתנאים קשים במתכוון, מעלים חשש כבד גם לשלומם של המוחזקי במתקני שב"ס.

תיקון 4 לחוק הלב"חים איננו חוקתי ונוגד את הפסיקה והחוק הבינלאומי

תיקון מספר 4 לחוק הלב"חים – גם לאחר קיצור המועדים המוצע בתיקון מס' 2 דן - משמעותו שלילת חירות בלא משפט בתנאי ניתוק מהעולם החיצון לפרקי זמן ממושכים ביותר. התיקון פוגע במגוון רחב של זכויות יסוד חוקתיות, באופן אשר אינו הולם את ערכיה הדמוקרטיים של מדינת ישראל, אינו לתכלית ראויה ובאופן בלתי מידתי, לרבות הזכות לחיים, לכבוד, לחירות, הזכות שלא להיות נתון לעינויים, זכות הגישה לערכאות והזכות להליך הוגן.

כאשר החוק המקורי עמד לביקורת שיפוטית בשנת 2008, קבע בית המשפט העליון כי התקופות הקבועות בחוק אכן חריגות וארוכות, אך אישר את החוקתיות שלהן כיון שנועדו לחול רק בעת מלחמה, וכי הן מגדירות תקופות מקסימום בלבד, שעל המדינה לפעול לצמצם אותן:

"כפי שצוין לעיל, החוק נועד לחול, בין היתר, בנסיבות בהן מתקיים מצב לחימה בשטח שאינו ישראלי, במסגרתו עשויים לפול בידי כוחות הצבא מספר גדול יחסית של לוחמי אויב. בהתחשב בנסיבות ייחודיות אלה, איננו רואים לקבוע כי תקופת הזמן המירבית של 14 ימים לעריכת ביקורת שיפוטית ראשונה על צו המעצר, חורגת ממתחם המידתיות באופן המצדיק את התערבותנו לקיצור התקופה המירבית הקבועה בחוק. יחד עם זאת, ראוי להדגיש כי תקופת הזמן הקבועה בחוק היא תקופה מירבית ואינה פוטרת את המדינה מלעשות מאמץ כדי להביא את העצור לביקורת שיפוטית ראשונה במועד המוקדם ביותר האפשרי בהתחשב במכלול נסיבות העניין" (ע"פ 6659/06 פלוני נ' מדינת ישראל, סב(4) 329 (2008)).

תיקון מספר 4 מהווה גם הפרה של התחייבויותיה של מדינת ישראל בהתאם למשפט הבינלאומי. הפרות שטתיות ורוחביות של הערובות הבסיסיות לזכויות הנ"ל בזמן המלחמה עלולות לעלות כדי פשעי מלחמה ואף לכדי פשעים נגד האנושות.

לאור האמור לעיל, יש לפעול מיידי –

- ↪ לבטל את תיקון מספר 4 לחוק, ולמצער ולכל הפחות להבטיח כי תוקפו לא יוארך מעבר ל-4 החודשים שנקבעו בו;
- ↪ להוסיף בחוק מנגנוני פיקוח חיצוניים, שיבטיחו את שלומם של העצורים מכוחו, לרבות גישה לעו"ד שאינם מטעם המדינה ולביקורי הצלב האדום;
- ↪ לדרוש מרשויות הצבא ושב"ס מידע מלא ועדכני אודות מצבת הכלואים במתקני המעצר השונים, גילם, מינם, ומצבם הבריאותי, מעמד החוקי (האם הוצאו צווי כליאה בעניינם, האם צווים אלה עברו ביקורת שיפוטית); ומספר מלא ומדויק של העצורים אשר נפטרו בעודם במשמורת ישראל, סיבות המוות ומקום קבורתם, והצעדים שננקטים להשבתם גופותיהם לידי בני משפחותיהם.